

A UNIOS

Nº 22

ABRIL 2017

ASOCIACION CULTURAL

Pineiróns

BISBARRA DO CONDADO

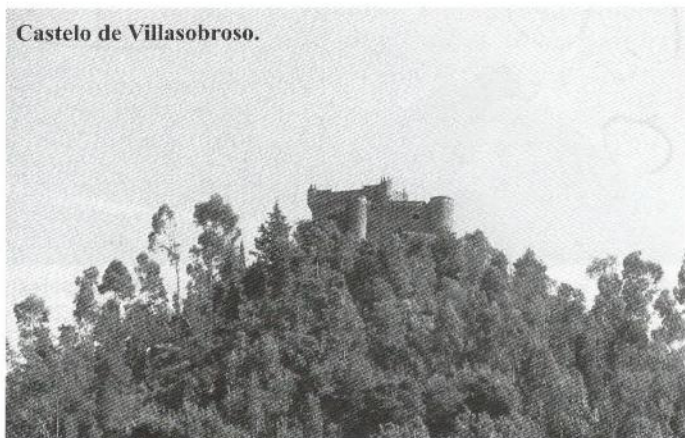
A LENDA DO TERCEIRO CAMIÑO DA RAÍÑA SANTA

Por: Xoán Xosé Pérez Labaca

Conta a tradición e a lenda que Santa Isabel de Portugal, a “raíña Santa” portuguesa, realizou ademais das dúas peregrinacións recollidas historicamente a Compostela, unha máis, que fixo con todo sigilo e no profundo anonimato, facendo no seu trazado un novo camiño a Santiago procedente das terras portuguesas.

Por ese motivo resulta necesario saber un pouco de quen foi esta Santa que conxugou a espiritualidade coa súa máxima situación na corte do reino portugués. Era filla de Pedro III de Aragón e de Constanza de Sicilia, naceu no ano 1270, non se sabe con certeza si en Zaragoza ou en Barcelona. Aos doce anos foi pedida en matrimonio polos príncipes herdeiros de Inglaterra de Nápoles, e por don Denis, rei de Portugal, que foi o aceptado xa que o seu casamento xa estaba pactado desde tempo atrás. O día 11 de febreiro de 1282 contraeron matrimonio por poderes na capela de Santa María, despois chamada de Santa Águeda, do Pazo Real de Barcelona. No mes de xuño dese mesmo ano, chegou a Galicia, a onde saíra a recibila o rei Denis. Foi entón cando se atopou co que sería o seu esposo e foi alí onde o coñeceu por primeira vez. Na igrexa de San Pedro do Escobeiro de Troncoso, hoxe do concello de Mondariz Balneario, tivo lugar a celebración relixiosa dos esposais pois era o templo máis próximo, naquela época, ao castelo de Sobroso.

Castelo de Villasobroso.

Despois o matrimonio fixou a súa residencia en Coimbra, e a vida da raíña Isabel comezou a mostrar unha dobre característica persoal que marcaría a súa biografía: por unha parte, polo seu carácter caritativo e piadoso; pola outra, a fortaleza política dunha muller que se enfrontaría aos grandes vaivéns do goberno e contratempos familiares, e fixo sempre o posible por sobrepoñerse aos acontecementos. As loitas internas do rei Denis co seu

irmán e posteriormente o enfrontamento do rei co seu propio fillo fixeron que a “Raíña Santa” tivera que intervir en repetidas ocasións coa suavidade dunha santa pero coa firmeza dunha esposa, pero sobre todo dunha nai.

Morto o rei Denis, e polo tanto viúva, a raíña Isabel volveu a Coimbra onde fundou o mosteiro de Santa Clara-a-Velha e un hospital para asistencia aos máis desfavorecidos socialmente. Non chegou a profesar a clausura clarisa, pero si é certo que viviu nun convento unha vida de total austeridade en canto ao aspecto corporal, e de profunda espiritualidade e canto ao relixioso, durante os seguintes anos, sendo esta a meirande e mellor mostra do seu cultivo espiritual realizando dúas peregrinacións a Santiago de Compostela, xa que está comprobado que o 25 de xullo de 1325, Santa Isabel de Portugal prostrada en xeonllos ante a tumba do Apóstolo fíxolle a ofrenda das súas galas de raíña. Di a crónica que: “... donde le entregó la corona al Arzobispo para recibir el hábito de las Clarisas como terciaria. El Arzobispo fue tan movido por este acto de la Santa, que él le entregó su cayado pastoral para que le ayudara en su regreso a Portugal”.

Voltou a Santiago dous anos máis tarde, en 1327 como unha peregrina máis, sen outra compañía que algunhas damas da súa antiga corte que, por motivos igualmente piadosos, quixeron acompañala. Como anteriormente sinalamos, ao parecer fixo unha terceira peregrinación en 1335 da que non se teñen datos contrastados pero conta a lenda que se sabe que esta derradeira viaxe realizouna moi en secreto sendo acompañada soamente por un leal gardián e por unha monxa da súa total confianza.

Pois ben, tendo un coñecemento de quen foi a raíña “Santa” portuguesa entenderemos mellor a importancia desta posible nova, para nós, Ruta Xacobeá, que partindo de As Neves, nas ribeiras do Miño, nos leve por uns novos trazados de peregrinación a empalmar co Camiño de Santiago, recoñecido co nome de Camiño Portugués.

O camiño seguido pola raíña Isabel de Portugal, procedía da cidade de Coimbra, onde naceu a ruta a seguir, para continuar polas cidades de Porto e Braga, entrando en Galicia por unha antiga ponte de madeira que atravesaba o río Miño no lugar da Barca Nova, en Medáns, situado entre Vide e Setados no municipio das Neves. Ao parecer nese preciso lugar tamén existía un vao por onde cruzaban as reses bovinas de pastoreo que, dende a comarca portuguesa de Tras os Montes, ían cara os montes da Serra do Suído, onde engordaban na tempada de verán. Ángel Joaquín González Outerelo, garda forestal residente en Barciademera, O Covelo, autoridade na materia pois é

estudoso como ningún de todo canto estea relacionado coa Serra do Suído, posúe abundante documentación, na maioría sentenzas xudiciais, por roubo de cabezas de gando por parte dos vaqueiros portugueses, que tratan da transhumancia de gando vacún dende o interior de Portugal ata estes paraxes.

Postal antiga da Virxe da Franqueira.

A partir de aquí o camiño continuaba ata a Franqueira. A “raíña Santa” foi o que usou para descansar no mosteiro para proseguir despois en dirección a Santiago de Compostela, se ben os estudosos non se poñen de acordo na ruta que seguiu despois de deixar A Franqueira. Xa que algúns defenden a tese de que continuou en dirección ao Covelo, para atravesar o río Tea e continuar subindo pola Serra do Suído para seguir ás terras de Pontecaldelas, Cotobade e continuar por Campo Lameiro para enlazar polo recoñecido Camiño Portugués en Caldas de Reis. A outra opción que presentan outros é como segue: de A Franqueira baixar a Mondariz, cruzar o Tea pola ponte de Cernádela e continuar por Toutón, Pazos de Borbén e enlazar co Camiño Portugués ben en Redondela ou en Pontesampaio. No que todos está de acordo é no anaco de camiño dende Setados ata a Franqueira que era e tamén é recoñecido co nome de “Sendeiro dos Frades” xa que, naqueles tempos, os aldeáns, ao mirar aos peregrinos coas túnicas marróns que levaban, pensaban que eran frades que ían cara ao seu mosteiro.

O que si resulta certo que en moitos destes pobos, aínda conservan topónimos relacionados, como por exemplo, “fonte da Raíña Santa”, “sendeiro da Raíña Santa”,...

A raíña Santa finou en Estremoz o 4 de xullo de 1336 e os seus restos foron sepultados no convento de Santa Clara-a-Velha que ela mesma tiña fundado e que daquela aínda acollía aos peregrinos de Santiago de Compostela, pero ao resultar este inundado, con moita frecuencia, polas augas do río Mondego, foron trasladados no século XVII ao novo convento de Santa Clara-a-Nova, na mesma cidade de Coimbra. A raíña Isabel foi canonizada polo Papa Urbano VIII en 1625.

Actualmente existe unha pequena sociedade pero moi interesante no seu estudo chamada “Camiño Velho” dirixida por Alfonso Ribas Fraga e por Antolina Fernández González formada por historiadores, profesores, investigadores, estudosos,..., que levas anos tratando de analizar, en profundidade e con rigor, o que eles chaman o “camiño viejo portugués”, baseando as súas teorías nas rutas daquela época medieval e que coinciden segundo a lenda, en parte, pola terceira ruta seguida pola “raíña Santa”. Segundo o seu criterio o camiño cruza de Portugal a España atravesando o Miño en Salvaterra.

Balneario de Caldas de Reis.

Alfonso Ribas dinos que: “Desde o comezo de 2004, un grupo de persoas, vimos realizando unha serie de asembleas semanais nos distintos concellos polos que, segundo a documentación histórica que dispoñemos discorre este “Camiño Velho” a Compostela, desde Braga a Caldas de Reis pasando por Ponte da Barca, Arcos de Valdevez, Monção, Salvaterra, Pontearreas, Mondariz, Fornelos de Montes, Ponte Caldelas, Cotobade, Campo Lameiro e Moraña. Desde entón foron moitas as persoas interesadas que se xunguiron a este proxecto. Ribas Fraga tamén propuxo bautizar a este camiño co nome de “Camiño das Caldas” xa que o trazado atravesa moitos balnearios de augas termais nas seguintes localidades: Braga, Guimaraés, Arcos de Valdevez e, Monção en Portugal, e Mondariz, Ponte Caldelas, Pontevedra e Caldas de Reis, en Galicia.